

VIVES

RESEARCH CENTER FOR REGIONAL ECONOMICS

VIVES
BELEIDSPAPER

MEI 2019

Het profiel van de (Vlaamse) verkozenen in de Kamer: Een analyse van 1987 t.e.m. 2019

Gert-Jan Put

KU Leuven, VIVES

Bart Maddens

KU Leuven, Instituut voor de Overheid

KU LEUVEN

BELANGRIJKSTE RESULTATEN

- Binnen de groep van 89 Vlaamse verkozenen in de Kamer werden er **vijf verkozen 'buiten de nuttige volgorde'**, dus niet volgens de hoogste plaatsen op de lijst. Vier van de vijf waren lijstduwers: Jean-Marie Dedecker en Peter De Roover (N-VA), Marijke Dillen (Vlaams Belang) en Mathias De Clercq (Open Vld). Koen Metsu (N-VA) klopte vanop de achtste plaats een hoger gerangschikte medekandidaat.
- Het **ledenverloop** of de 'turnover' in de Kamer (berekend voor alle 150 verkozenen, Vlaams en Franstalig) kent een **recordhoogte van 58%**, een evenaring van het niveau in 1995. Dit cijfer ligt iets hoger bij de groep Vlaamse (59,6%) dan bij de Franstalige verkozenen (55,7%).
- De **gemiddelde leeftijd** van de Vlaamse verkozenen in de Kamer bedraagt **44,2 jaar**. De vrouwelijke verkozenen zijn gemiddeld 2,1 jaar jonger dan hun mannelijke collega's.
- Terwijl de verkozenen van **Vlaams Belang** de voorbije verkiezingen steevast de hoogste gemiddelde leeftijd hadden, heeft de partij in 2019 met 41,5 jaar een **jongere groep Kamerleden dan de meeste andere Vlaamse partijen. Groen blijft** evenwel de partij met de **jongste verkozenen**, met een gemiddelde leeftijd van 40,1 jaar oud.
- **In 2019 is 40 van de 89 of 44,9% Vlaamse verkozenen in de Kamer vrouw**, meteen het hoogste percentage ooit.
- De **centrumsteden** zijn nog steeds **oververtegenwoordigd** bij de Vlaamse Kamerleden: 28,1% van de verkozenen woont in een van de dertien Vlaamse centrumsteden, terwijl deze maar 25,1% van de bevolking uitmaken. Toch ligt die oververtegenwoordiging lager dan bij vorige verkiezingen.

INLEIDING

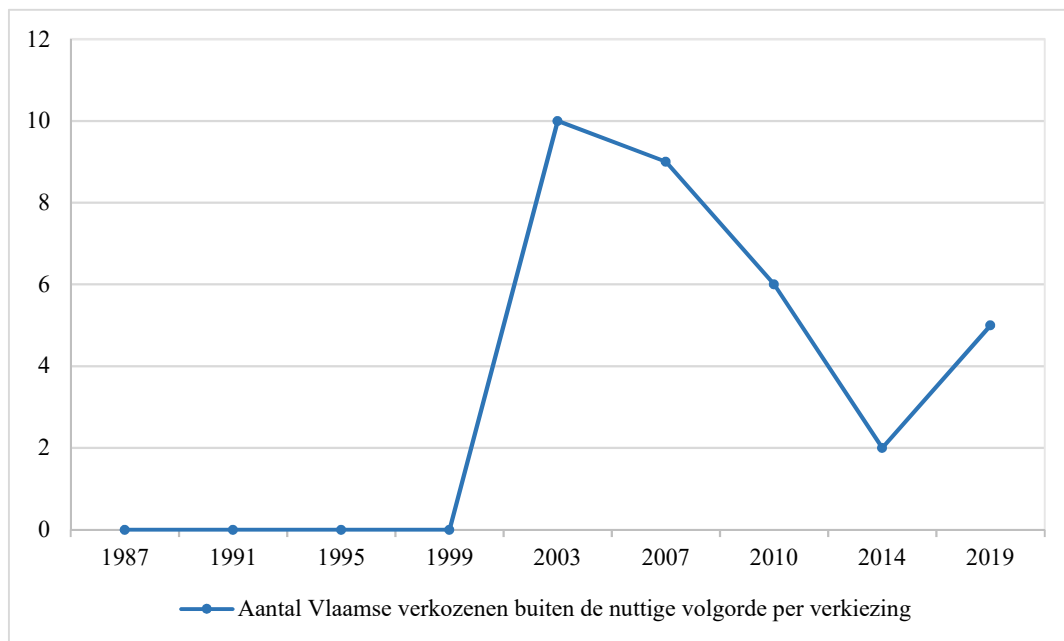
In deze nota gaan we na in hoeverre het profiel van de verkozenen van de Vlaamse partijen bij de Kamerverkiezingen van 2019 in de lijn ligt van het profiel bij alle vorige Kamerverkiezingen sinds 1987.¹ De variabelen die we daarbij in kaart brengen zijn het geslacht, de leeftijd, het al dan niet bekleden van een politiek mandaat op nationaal niveau en de woonplaats. We kijken hierbij enkel naar de rechtstreekse verkozenen vlak na de verkiezingen, dus de kandidaten die op basis van hun voorkeurstemmen of hun plaats op de lijst een zetel in de Kamer behalen. We bekijken met andere woorden de situatie vóór opvolgers de plaats innemen van verkozen parlementsleden die minister worden, en dat voor alle verkiezingen.

AANTAL VERKOZENEN BUITEN DE NUTTIGE VOLGORDE

Deze analyse heeft betrekking op alle 872 Vlaamse verkozenen in de Kamer sinds de verkiezingen van 1987. Van dit totale aantal verkozenen zijn er telkens een aantal personen die verkozen worden buiten de nuttige volgorde. De nuttige volgorde staat gelijk aan de bovenste plaatsen op de lijst, naar rato van het aantal zetels dat een lijst in een kieskring behaalt. Wanneer een lijst bijvoorbeeld vier zetels haalt, bestaat de nuttige volgorde uit de eerste vier plaatsen, waarbij het niet uitmaakt of de volgorde gerespecteerd wordt. Het is dus niet van belang of de derde kandidaat als tweede, als derde of als vierde verkozen wordt. Kandidaten die als lijstduwer of vanop een lagere plaats op de lijst verkozen raken, doorbreken de nuttige volgorde.²

¹ We tellen na 26 mei 2019 in totaal 89 Vlaamse verkozenen in de Kamer. Buiten de 87 verkozenen in de Vlaamse kieskringen rekenen we ook Tinne Van der Straeten, verkozen op de gezamenlijke Ecolo-Groen lijst in de kieskring Brussel-Hoofdstad, en Maria Vindevoghel, verkozen op de gezamenlijke PVDA-PTB-lijst in diezelfde kieskring, tot deze groep.

² Er bestaat discussie over de exacte definitie van verkozenen buiten de nuttige volgorde. Wij sluiten ons hier echter aan bij de omschrijving van Wauters en Weekers (zie: Het gebruik van de voorkeurstem bij de federale parlementsverkiezingen van 10 juni 2007, *Res Publica*, 50 (2), pp. 49-88).

Grafiek 1: Aantal Vlaamse verkozenen buiten de nuttige volgorde per verkiezing.

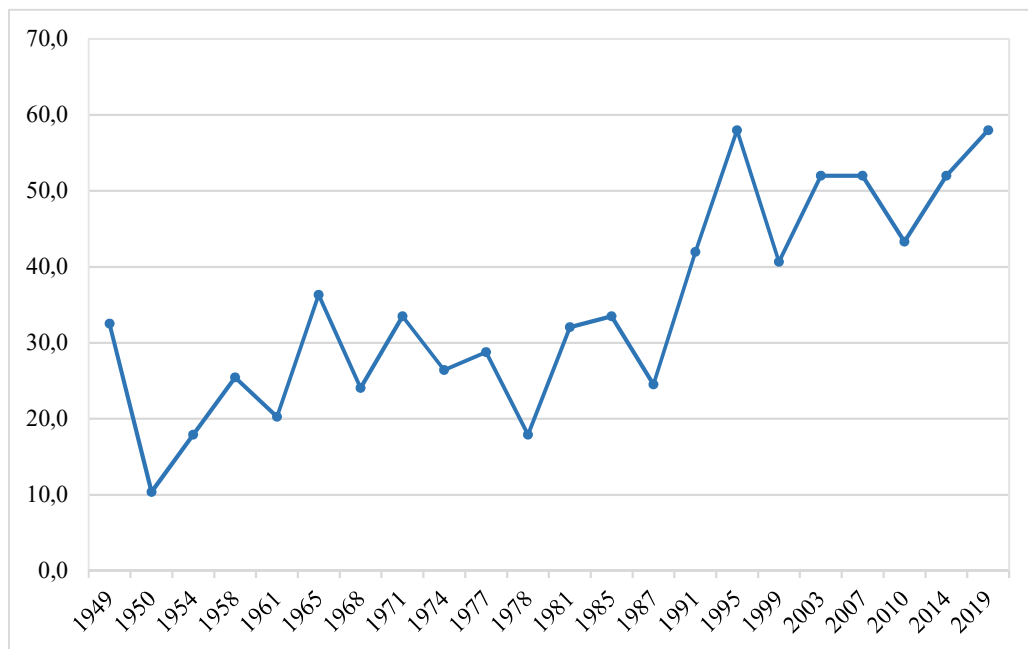
Grafiek 1 geeft het aantal Vlaamse verkozenen buiten de nuttige volgorde weer voor alle Kamerverkiezingen sinds 1987. In 2019 zijn er 5 kandidaten op deze manier verkozen: Koen Metsu, Peter De Roover en Jean-Marie Dedecker (N-VA), Marijke Dillen (Vlaams Belang) en Mathias De Clerq (Open Vld). Hiermee is het aantal verkozenen buiten de nuttige volgorde voor het eerst sinds 2003 opnieuw gestegen.

Bij de verkiezingen van 2003 was het aantal verkozenen buiten de nuttige volgorde zeer sterk toegenomen, terwijl voorheen alle verkozenen van Vlaamse lijsten werden verkozen binnen die volgorde. Dit kan toegeschreven worden aan de hervormingen die in 2002 zijn doorgevoerd aan het kiesstelsel. Er werd beslist dat het gewicht van de lijststem zou worden gehalveerd, waardoor de 'pot' met over te dragen lijststemmen (voor kandidaten die onvoldoende voorkeurstemmen kregen om rechtstreeks verkozen te worden) sneller uitgeput was. Als gevolg hiervan was er een toenemend belang van de voorkeurstemmen. Kandidaten die veel voorkeurstemmen behalen, kunnen bijgevolg sindsdien gemakkelijker de nuttige volgorde doorbreken. In de praktijk blijken dit echter vooral de lijstduwers te zijn. Ook in 2019 zijn vier op de vijf verkozenen buiten de nuttige volgorde lijstduwers. De enige uitzondering is Koen Metsu, die vanop de achtste plaats voor N-VA in de kieskring Antwerpen over een van zijn collega's kon springen op basis van zijn voorkeurstemmen.

HET AANTAL NIEUWE PARLEMENTSLEDEN IN DE KAMER

Hoeveel nieuwe verkozenen zijn er in de kamer, die er nog niet bij waren tijdens de vorige legislatuur? Recent onderzoek van Athanassios Gouglas³ bracht de evolutie van het verloop van Kamerleden in kaart, voor de volledige naoorlogse periode. Daarbij wordt telkens een vergelijking gemaakt tussen de twee momenten waarop de Kamerleden de eed afleggen vlak na de verkiezingen. Er wordt met andere woorden abstractie gemaakt van tussentijdse vervangingen, als gevolg van bijvoorbeeld de aanduiding van de ministers. In Grafiek 2 trekken we die tijdreeks door tot de verkiezing van gisteren. Daarbij moeten we er wel van uit gaan dat alle verkozenen ook effectief hun mandaat zullen opnemen. In tegenstelling tot de andere analyses in deze briefing heeft deze grafiek betrekking op **alle** Kamerleden, en niet enkel op de Vlaamse.

Grafiek 2: Het ledenverloop in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers 1949-2019.

Het ledenverloop in 2019 evenaart met 58% het record van 1995. Toen lag dit verloop zo hoog omwille van de eerste rechtstreekse verkiezing voor het Vlaams Parlement. In 2019 dragen vooral de doorbraak van het Vlaams Belang en PVDA/PTB bij tot dit opvallend resultaat.

Voor de periode 1949-2019 is het ledenverloop gemiddeld 34,6%. Dit verloop vertoont echter een duidelijke stijgende tendens. Vooral vanaf de jaren negentig is het verloop groter geworden. In de periode 1945-1989 bedraagt het gemiddelde slechts 26%. In de periode 1989-2019 is dit bijna dubbel zo hoog: 49,7%. De jongste drie decennia is het dus vrij normaal dat ongeveer de helft van de zittende parlementsliden wordt vervangen.

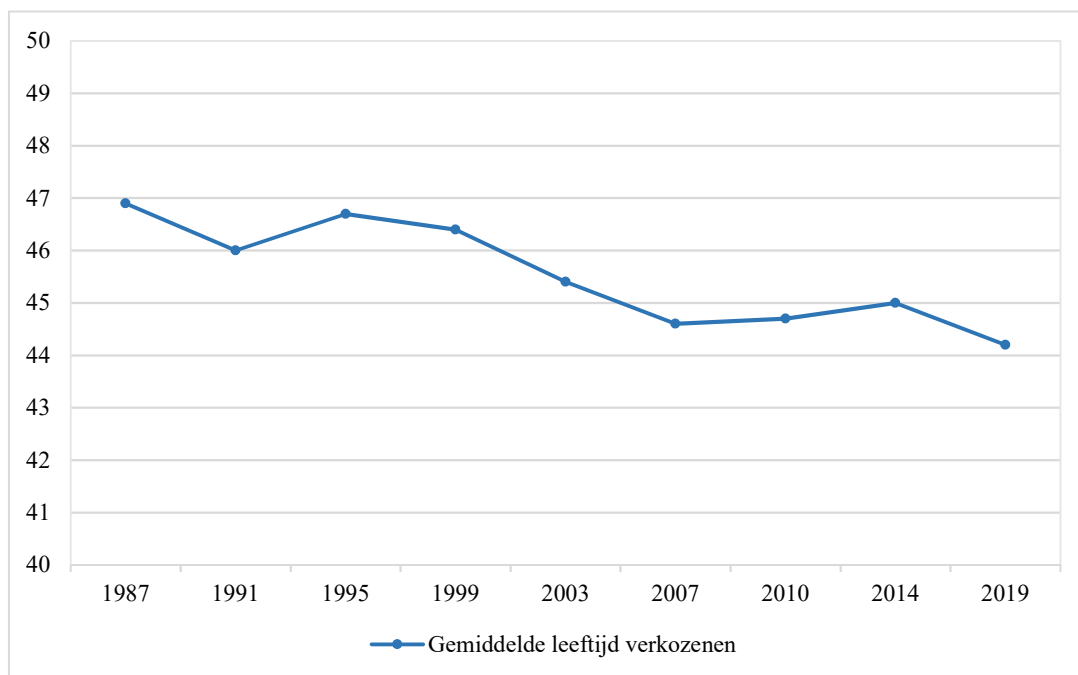
³ Zie hierover Vives-Briefing 2019/04: Het ledenverloop in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (1945-2014). Een analyse vanuit vergelijkend perspectief.
<https://feb.kuleuven.be/VIVES/publications/briefings/Briefings/2019/briefing-201904-Het-ledenverloop-in-de-Belgische-Kamer-van-Volksvertegenwoordigers>

LEEFTIJD

De gemiddelde leeftijd van de Vlaamse verkozenen in de Kamer bedraagt bij de jongste verkiezingen 44,2 jaar. Dat is 0,8 jaar jonger dan in 2014, meteen de jongste groep verkozenen sinds 1987.

Zoals blijkt uit Grafiek 2 is de gemiddelde leeftijd van de Vlaamse verkozenen de voorbije 32 jaar gedaald, meer bepaald met 2,7 jaar. In 1987 was de gemiddelde verkozene 46,9 jaar oud. Vooral tussen 1995 en 2007 was er een duidelijke evolutie naar verjonging, maar sinds 2007 lijkt deze trend te stagneren. Maar in 2019 zet die verjonging zich dus terug door.

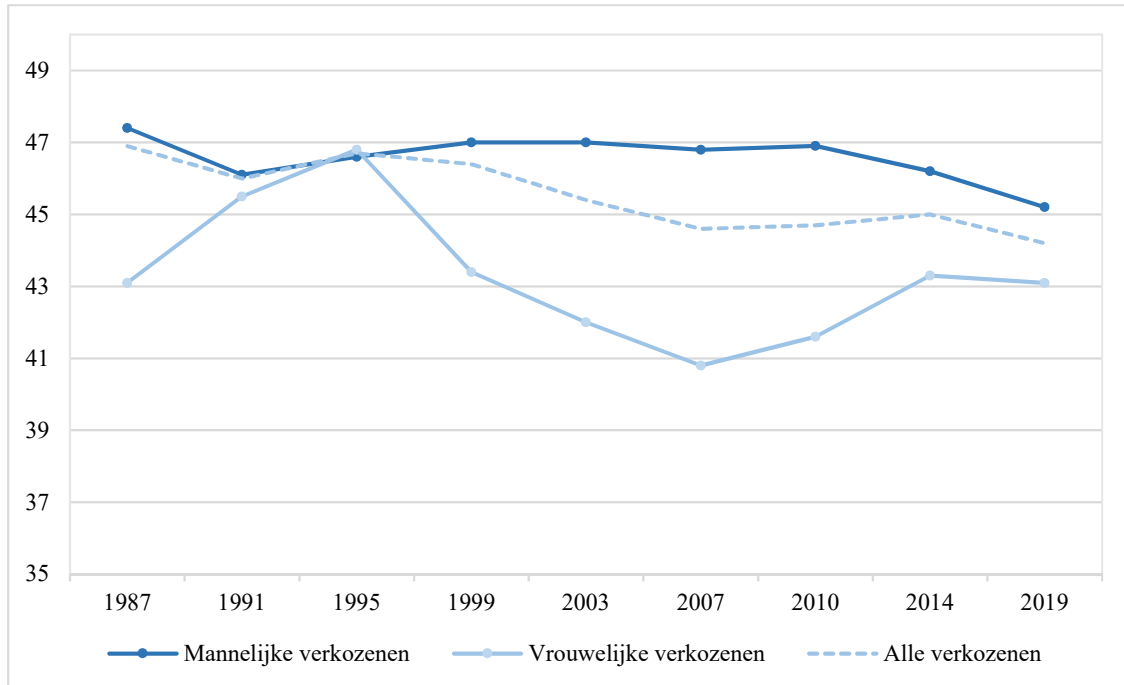
Grafiek 3: Gemiddelde leeftijd van Vlaamse verkozenen in de Kamer.

De verjonging van verkozen Kamerleden is wel een verrassende vaststelling. Uit eerder onderzoek naar de gemiddelde leeftijd van de kandidaten bleek immers een graduele stijging van de gemiddelde leeftijd op de kieslijsten. Dat de kandidaten dus gemiddeld gezien ouder worden, vertaalt zich dus niet in een stijging -van de leeftijd bij de Vlaamse verkozenen. Sinds 2010 benadert de gemiddelde leeftijd van de verkozen Kamerleden (44,7 jaar) trouwens zeer sterk de gemiddelde leeftijd van de kandidaten (44,2 jaar). In 2019 zijn de verkozenen met 44,2 jaar zelfs iets jonger dan de kandidaten (44,5 jaar).

Als we voor de leeftijdsevolutie de opsplitsing maken tussen mannelijke en vrouwelijke verkozenen, dan zien we dat de vrouwen gedurende de volledige onderzochte periode jonger zijn. Ook in 2019 zijn de vrouwelijke Kamerleden van Vlaamse partijen 2,1 jaar jonger dan hun mannelijke collega's.

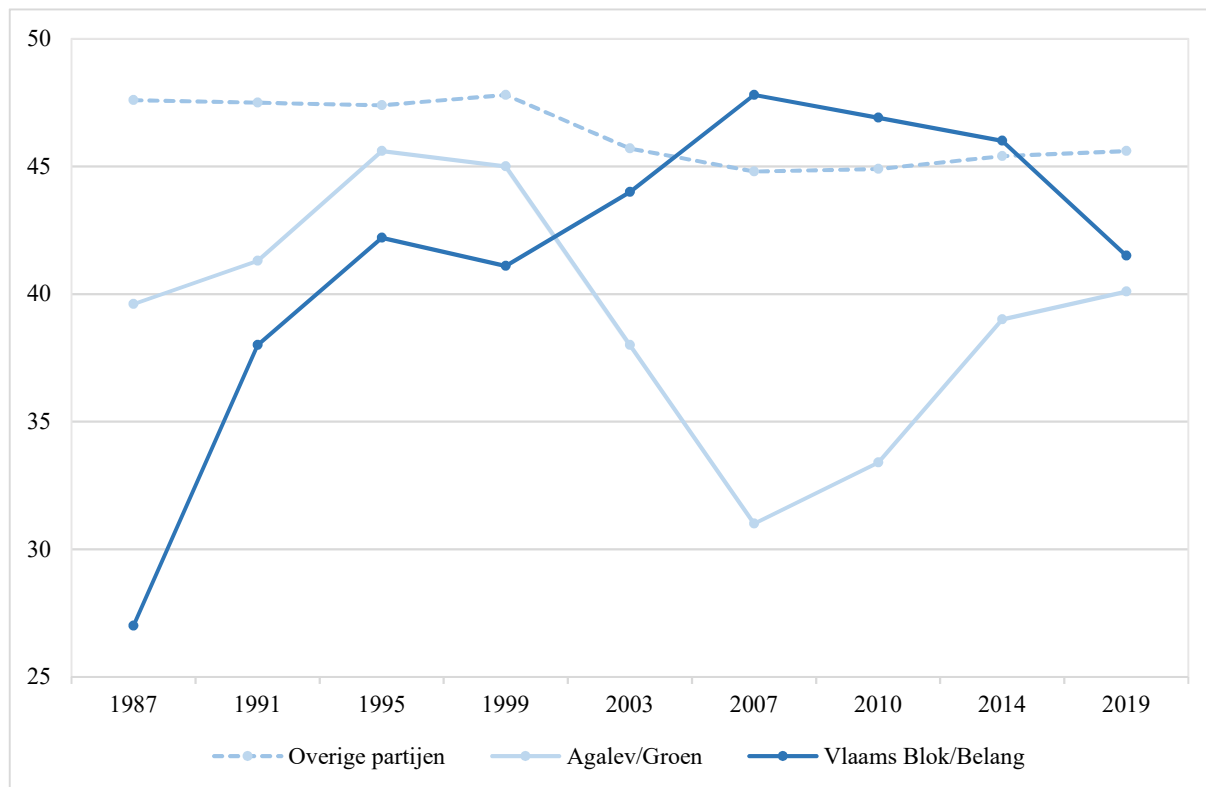
Grafiek 4: Gemiddelde leeftijd van mannelijke en vrouwelijke Vlaamse verkozenen voor de Kamer.

Als we dan tot slot de leeftijdsevolutie analyseren per partij, dan zijn er traditioneel twee partijen die sterk uit de band springen: Agalev/Groen en Vlaams Blok/Belang. Laatstgenoemde kende in 1987 een opvallend laag leeftijdsgemiddelde, maar had tegelijk natuurlijk maar twee verkozen Kamerleden met de jonge Annemans en Dewinter. Sindsdien heeft de uiterst rechtse partij wel steeds oudere Kamerleden afgeleverd. In 2007 en 2010 lag de gemiddelde leeftijd van de Vlaams Belang-verkozenen zelfs iets hoger dan het gemiddelde van de overige partijen. Ook in 2014 was de kleine Vlaams Belang-fractie (bestaande uit drie Kamerleden) net iets ouder dan de verkozenen van de overige partijen. In 2019 zien we echter een opmerkelijke verjonging van de Vlaams Belang-verkozenen, en duikt de partij met een gemiddelde leeftijd van 41,5 jaar zelfs onder het gemiddelde van de andere partijen. Dit is het gevolg van de verjongingsoperatie die de partij heeft doorgevoerd onder haar lijsttrekkers.

Ook de verkozenen van de Vlaamse groenen zijn zoals steeds opvallend jonger dan het Vlaamse gemiddelde in de Kamer. In 2019 is het gemiddelde Groen-kamerlid met 40,1 jaar een stuk jonger dan de andere partijen, maar de kloof bedraagt nog maar 6 jaar terwijl dit bij de verkiezingen van 2010 nog meer dan 10 jaar betrof.

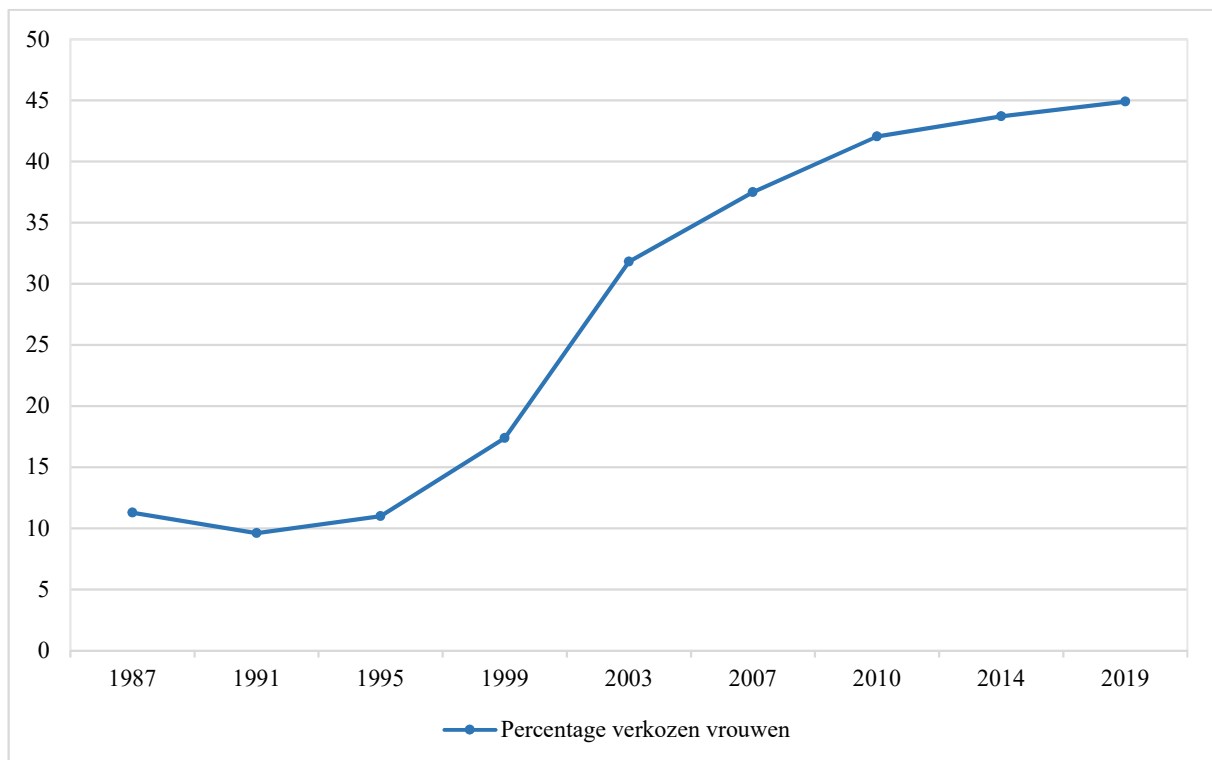
Grafiek 5: Gemiddelde leeftijd van Vlaamse verkozenen voor Kamer, opgesplitst per partij.

GESLACHT

Het aantal vrouwelijke verkozenen gaat er met 44,9% opnieuw op vooruit in 2019. Nog nooit waren er zoveel vrouwelijke verkozenen onder de Vlaamse Kamerleden. Terwijl er bij de Kamerverkiezingen van 1987 tot 1995 nauwelijks 10 à 11% vrouwen werden verkozen, nam dit percentage gestadig toe bij de daaropvolgende stembuslagen. In 2010 en 2014 steeg het percentage vrouwelijke verkozenen voor het eerst boven 40%, en naderde het zeer dicht tot bij de symbolische grens van 50%. Bij de jongste verkiezingen wordt er dus opnieuw een kleine stap gezet in de richting van volledige genderpariteit bij de Vlaamse verkozenen.

Grafiek 6: Percentage vrouwelijke Vlaamse verkozenen voor de Kamer.

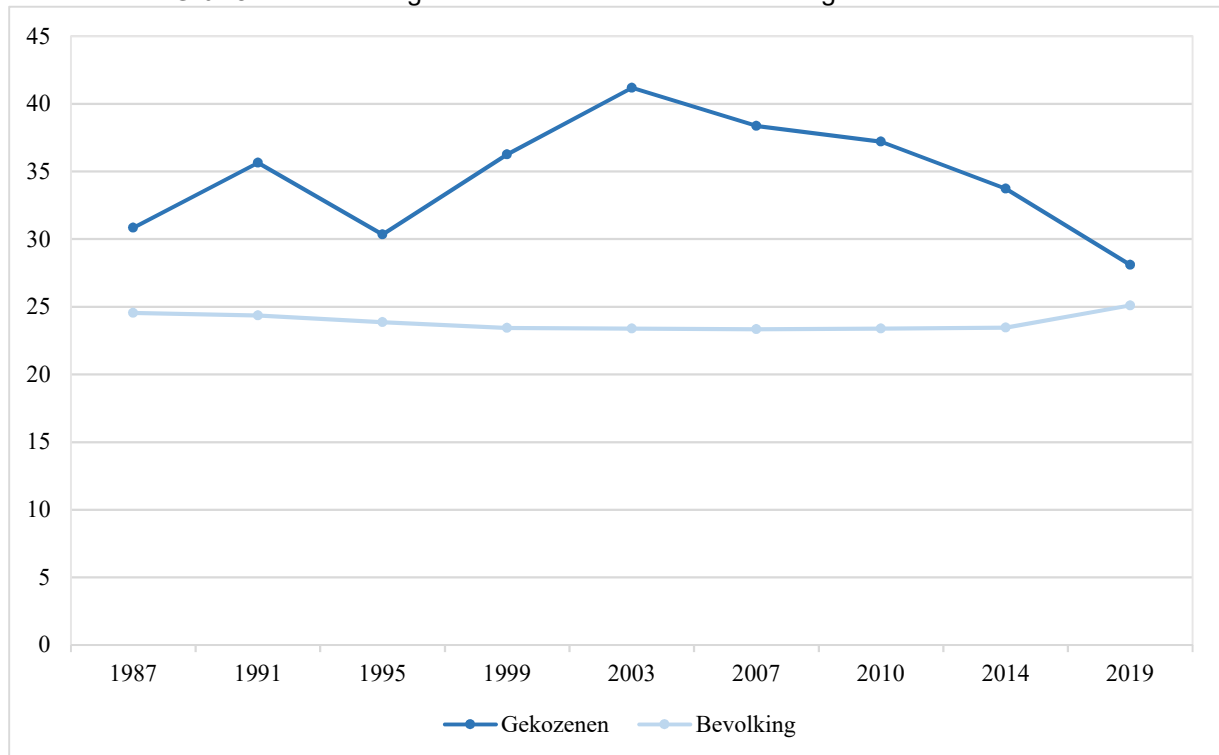
De stijging van het aantal vrouwelijke verkozenen is het logische gevolg van de quotawetten die sinds 1999 worden toegepast op de kieslijsten, maar sindsdien ook geleidelijk aan strenger zijn geworden. In 1999 mochten niet meer dan twee derde van de kandidaten op een lijst van hetzelfde geslacht zijn. Dit leidde dan wel tot een stijging van 6,4%, maar het aantal vrouwelijke verkozenen bleef al bij al nog zeer bescheiden met 17,4%. Sinds 2003 staan er evenveel mannen als vrouwen op alle lijsten, en bovendien moesten toen de eerste drie kandidaten van een verschillend geslacht zijn. Deze wetwijziging wierp onmiddellijk zijn vruchten af: het percentage vrouwelijke verkozenen steeg naar 31,8%.

Een voorlopig laatste aanpassing aan de quotawetten werd doorgevoerd voor de verkiezingen van 2007. Sindsdien moeten de eerste twee kandidaten op alle lijsten van een verschillend geslacht zijn. Het aantal vrouwelijke verkozen Kamerleden nam vervolgens opnieuw toe tot 37,5% in 2007, 42,1% in 2010, 43,7% in 2014 en dus 44,9% in 2019.

WOONPLAATS

Tot slot bekijken we het geografisch profiel van de Vlaamse verkozenen voor de Kamer. Meer bepaald kijken we naar de vertegenwoordiging van de centrumsteden in de Kamer, als maatstaf voor de verstedelijking. De dertien centrumsteden zijn Aalst, Antwerpen, Brugge, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout. Die steden omvatten ongeveer 25% van de Vlaamse bevolking.

Grafiek 7: Percentage Vlaamse verkozenen woonachtig in centrumsteden.

Grafiek 7 toont zowel de evolutie in het bevolkingsaandeel van centrumsteden, als de trend in het percentage verkozen Kamerleden die woonachtig zijn in centrumsteden. Op basis van hun bevolkingsaandeel zijn de centrumsteden al sinds 1987 oververtegenwoordigd. Wat dat betreft zijn de verkiezingen van 2003, de eerste met provinciale kieskringen, een absolute uitschieter: niet minder dan 41,2% van de verkozen Vlaamse Kamerleden woonde toen in één van de dertien Vlaamse centrumsteden. Daarna zakte dit percentage wel wat terug tot 33,7% in 2014. In 2019 gaat het aandeel verkozenen uit centrumsteden met 28,1% opnieuw omlaag. Dat blijft boven het bevolkingsaandeel van de centrumsteden in Vlaanderen, maar de oververtegenwoordiging van centrumsteden is duidelijk niet meer zo uitgesproken als bij de vorige verkiezingen.

VIVES

Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving

Vlamingenstraat 83 - bus 3550
3000 Leuven, België

Gert-Jan Put
KU Leuven
gertjan.put@kuleuven.be
016 37 23 88

Bart Maddens
KU Leuven
bart.maddens@kuleuven.be
016 32 32 60

Copyright © 2018 @ de auteurs

U kan een elektronische versie van deze beleidspaper terugvinden op de website van VIVES.
<https://www.feb.kuleuven.be/VIVES>